

aabenbart ogsaa nogen Forvirring angaaende dette Udbredelsesforhold i ældre Tid, og paa dette kunde en Gennemgang af de utallige middelalderlige Miniaturer, der i de senere Aar er blevet reproducerede, i nogen Grad raade Bod. Som Støtte for sin Antagelse, at den firhulede Vogn er ældre end Kærren, anfører Berg med J. Parkes som Kilde, at Vognen af sproglige Grunde maa antages indført til England fra Nederlandene i det 16. Aarh. Altsaa hører England til Kærrens oprindelige Udbredelsesomraade. Desværre nævner en af Berg gentagne Gange citeret Kilde, Cyril Fox, at firhulede Vogne afbildes i The Luttrell Psalter, der blev til i East Anglia o. 1340. Dette er kun et enkelt Eksempel paa, hvor usikker en vidtspændende Oversigts Slutninger bliver, saa længe Enkeltspørgsmaalene ikke er grundigt behand- lede.

Naar alt dette er sagt, maa det billigtvis fremhæves, at Gösta Bergs Værk gennem sin Rigdom af Sagoplysninger og Litteraturhenvi- sninger har bragt Forskningen et stort Skridt videre. Bedst kan Bogen sammenlignes med Paul Lesers »Die Entstehung und Verbreitung des Pfluges«, omend den ikke som denne gør Krav paa at være udtømmende for de fra Forfatterens Hjemland fjærnere liggende Egne. Der er en Del gode Tegninger i Teksten og en Rigdom af smukke Tavler med Fotografier.. En udførlig Litteraturfortegnelse afslutter Bogen (endog Konversationsleksikonet er med), men den erstatter ikke Savnet af et Sagregister.

Læsningen efterlader et levende Indtryk af, hvor langt videre Svenskerne er naaet i Indsamling og Registrering af Folkekulturoplysninger end vi. Maatte der ogsaa hos os findes Midler og skolet Mandskab til denne Indsamling, som maa ske i den ellefte Time.

Axel Steensberg.

Den nordiske Arkæologis Barndom.

Carl S. Petersen: Stenalder, Bronzealder, Jernalder. Levin & Munksgaard 1938.

Et af de yngste Skud paa de humanistiske Videnskabers ærværdige Træ er den forhistoriske Arkæologi, saa ung, at den vel knap endnu har fundet — og faaet — sin rette Plads blandt de beslægtede Discipliner, og dog saa gammel, at dens Oprindelse og første Udvikling maa siges at have betydelig Interesse.

I »Stenalder, Bronzealder, Jernalder« har Overbibliotekar, Dr. Carl S. Petersen skildret denne Udvikling, paa een Gang levende

og med stor videnskabelig Grundighed og Objektivitet. Meget nyt Materiale er taget frem og sammen med det allerede trykte, men stærkt spredte, er det arbejdet sammen til et anskueligt Hele. Men ikke til en blot faglig Opridsen af den nordiske Arkæologiske ældste Historie; det er en kulturhistorisk Skildring af hele Tidens videnskabelige Verden, af det Milieu, som Forhistorien vokser frem i. Man følger det unge Væsen gennem dets Barndom og første Ungdom, ser og forstaar dets Stridigheder og sejge Kamp for at hævde sig og gøre sig gældende som en selvstændig Videnskab.

To Mænd bærer frem for nogen denne Udvikling, Christian Jürgensen Thomsen og J. J. A. Worsaae, og om disse to drejer Bogen sig væsentligst. Mest om Worsaae som Fagets egentlige videnskabelige Grundlægger, men uden derfor at underkende Thomsens Betydning, der vel ikke er mindre, men som delvis ligger paa noget andre Felter.

De første Kapitler er viet Thomsen og hans ligesaa geniale som forsigtigt fremsatte Treperiodesystem: Stenalder — Bronzealder — Jernalder. Af stor Værdi er det, at der er draget et skarpt Skel mellem dette og den Tredelingstanke, som f. Eks. P. F. Suhm i det 18. og Vedel Simonsen i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede beskæftigede sig med, og som allerede havde fundet Udtryk hos den romerske Digter Lucretius. Tredelingstanken er en spekulativ, skønlitterær Hypotese, der ikke kunde anvendes i Praksis og heller ikke blev det, medens Treperiodesystemet er den paa praktisk Erfaring og positive Iagttagelser grundede Inddeling af den Tid, der ligger forud for enhver historisk Efterretning. Selv i moderne Lærebøger er Vedel Simonsen nævnt som Skaberen af Systemet. Dr. Carl S. Petersen viser klart, at dette er med Urette; det er Thomsen alene, der omkring 1818 har Æren af at have opdaget og udformet det og dermed har lagt Grunden for al senere Forskning.

Interessant er den videre Udredning af, hvorledes 1830'ernes Historikere indsaa Betydningen heraf. For os er Thomsens Opdagelse af skelsættende Art, men Datiden opfattede den ikke stort anderledes end Tredelingstanken og forstod ikke, at andre Kilder end Saxo og Snorre kunde anvendes for de ældste Tider.

Da optræder Worsaae paa Arenaen. Ved klar Kritik og først og fremmest gennem Udgravninger og Undersøgelser i Marken — for os noget selvfølgeligt, men for Datiden noget nyt — afkræftede han flere af Historikernes lærde Formodninger. I 1841 udgravede han saaledes simpelthen nogle Høje ved Skodborg, der mentes at gemme Ligene af de i Slaget paa Lyrskov Hede 1043

faldne Vendere. Han fandt kun Bronzealdersager i dem og kunde klart vise, at Hypotesen om Venderne intet havde paa sig. Aaret efter led en saare romantisk Teori om et mosefundet Kvindeligt samme Skæbne. Det var fremdraget faa Aar før i Haraldskær Mose ved Vejle og af Historikeren N. M. Petersen bestemt som Dronning Gunhild.

Men af større Betydning var hans Indsats i Runamo-Sagen. I 1832 nedsatte Videnskabernes Selskab en Kommission, bestaaende af Runologen Finn Magnussen, Historikeren C. Molbech og Geologen J. Forchhammer til Undersøgelse af visse Tegn paa en blekingsk Klippe, Runamo. Forchhammer erklærede Tegnene for kunstige, og Finn Magnussen tydede de formentlige Runer som et stavrimet Kvad, hvori Harald Hildetand før Braavalla-slaget anraaber Guderne om Sejr. Trods svensk Kritik blev Tydningen 1841 udsendt i det store Værk »Runamo og Runerne«. Tre Aar efter tog Worsaae til Orde i et selvstændigt Arbejde og viste, at hele »Indskriften« var Naturspil, almindelige Revner i Klippen: Runamo-Affæren var een stor, beklagelig Fejltagelse.

Men en Videnskab kan lige saa lidt som noget andet bygges op paa det negative. Med klar Forstaaelse af Worsaaes store positive Arbejde har Dr. Carl S. Petersen videre behandlet, hvad han har ydet af skabende Arbejder, især det banebrydende lille Skrift fra 1843: »Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhøie«, den første Oversigt over et Lands Forhistorie, der overhovedet er fremkommet.

Bogens sidste Del behandler Køkkenmøddingerne, deres Opdagelse og den deraf følgende Strid om Stenalderens Tvedeling. Spørgsmaal, der har givet Anledning til Meningsudvekslinger af den voldsomste Art selv længe efter Hovedpersonernes Død. Hvem er Opdageren af disse Mindesmærker? Worsaae eller Japetus Steenstrup, der begge (sammen med Forchhammer) var Medlemmer af den Kommission, som Videnskabernes Selskab nedsatte 1847 til Udforskning af de da gaadefulde Østersbunker. Med en Detektivs Skarpsindighed gaar Overbibliotekaren gennem hele det Materiale, trykt som utrykt og kendt som hidtil ukendt, der foreligger. Med stor Klarhed stilles Problemerne op, og det er sikkert rigtigt, naar han kommer til det Resultat, at det er Worsaae, der ved sin Undersøgelse af Mejlgaard-Dyngen i Djursland maa have givet den rigtige Tydning af Forholdene.

Den mere videnskabelige Side af Striden, om Tvedelingen af Stenalderen, bliver derefter behandlet. Ved en Række Uddrag og Citater fra de to Parter faar man et godt Indblik i Stridens centrale Problemer. Worsaae ansaa Køkkenmøddingerne for at

tilhøre en ældre Periode og en ældre Kultur end de store Stengrave; Steenstrup bestred dette skarpt og mente, at de to Fundgrupper hver med sine Oldsager repræsenterede »to Sider af een og samme Kulturtilstand«. Da Striden endte 1861, stod Paastand mod Paastand. Eftertidens Forskninger har dømt Parterne imellem, dog heller ikke uden lidenskabelige Meningsudvekslinger (Sophus Müllers og Zincks Polemik i 90'erne). Det er Worsaaes Opfattelse, der har sejret, og skønt det i de seneste Aar ved nye naturvidenskabelige og arkæologiske Undersøgelser har vist sig, at den rene Køkkenmødding-Kultur har levet i praktisk talt uændret Form ret langt ned i Yngre Stenalder, ændrer det intet i Forholdet. Selv om der nu foreligger det af Steenstrup saa ihærdigt men forgæves eftersøgte Køkkenmøddingfund med iblandede — vel at mærke samtidige — Splinter af slebne Flintokser, Lerkarskaar af Typer, som findes i de store Stengrave, og Husdyrknogler, forskyder det dog ikke den hidtidige Opfattelse, at Køkkenmøddingkulturen er fundamental forskellig i Næringsliv, Redskabsteknik etc. fra den Yngre Stenalderes Kultur: de griber blot kronologisk noget ind over hinanden.

Bogen slutter ved C. J. Thomsens Død 1865, da den nye Videnskab allerede havde sin Barndom bag sig. Men Arkæologien i Dag kan ikke forstaas uden Kendskabet til denne Periode. Man maa derfor være Dr. Carl S. Petersen taknemlig for, at han har skildret den paa en saa smuk og afrundet Maade.

C. J. Becker.

Skibsfarten i det danske vadehav.

N. H. Jacobsen: Skibsfarten i det danske vadehav. Udgivet af Geografisk selskab. Hagerup. 1937.

Når denne bog kommer i serien: det kgl. danske geografiske selskabs kulturgeografiske skrifter (redigeret af dr. Niels Nielsen. Bind II) og dertil er antaget som *doktordisputats*, så kan den slutning hurtigt gøres, at den indeholder endel mere, end hovedtitlen umiddelbart lader formode. Undertitlen: *en erhvervsgeografisk studie*, siger straks ikke så lidt mere. Vi skal se hvordan.

For ukyndige kan iøvrigt hovedtitlen synes mærkelig. Kan der overhovedet sejles af betydning i vadehavet? Så kommer man i tanker om Ribe, som jo dog omkr. 12—1300 var Danmarks vigtigste ud- og indførselssted, og der må nok også i meget ældre tid — efter oldtidsminderne at dømme — have været ikke så lidt sejlads ialfald til et par steder: Ballumegnen og Esbjerg-egnen. Jamen så var vel besejlingsforholdene bedre end de er